

Oskar Kolberg (1814-1890)

Henryk Oskar Kolberg urodził się 22 lutego 1814 roku w Przysusze. Zmarł w Krakowie 3 czerwca 1890 roku i został tam pochowany na Cmentarzu Rakowickim. Ojciec, Juliusz Kolberg, inżynier geodeta, przyjechał do Polski z Prus w 1798 roku. Był ewangelikiem. Matką, Karolina Mercoeur, pochodziła z rodziny francuskiej. Henryk Oskar miał starszego brata Wilhelma. Rodzina przez kilka lat mieszkała w powiecie opoczyńskim, by z kilkuletnimi dziećmi przeprowadzić się do Warszawy, gdzie Juliusz otrzymał stanowisko profesora Katedry Geodezji, Miernictwa i Topografii Uniwersytetu Warszawskiego.

Kolbergowie mieszkali w oficynie Pałacu Kazimierzowskiego, należącego do obiektów uniwersyteckich. Ich sąsiadami byli wybitni przedstawiciele nauki i sztuki, z którymi utrzymywali bliskie stosunki. Byli wśród nich: Samuel Bogumił Linde, Mikołaj Chopin i Kazimierz Brodziński. Brat Oskara, Wilhelm, przyjaźnił się z Fryderykiem Chopinem.

Oskar Kolberg chodził do Liceum Warszawskiego w latach 1823-1830. Władze carskie, w ramach restrykcji po wybuchu Powstania Listopadowego, zamknęły szkołę. Oskar uczył się także muzyki u Franciszka Vettera. W następnych latach kontynuował studia muzyczne u Józefa Elsnera i Ignacego Feliksa Dobrzyńskiego. Jednocześnie pracował – jako księgowy w kantorze bankowym Samuela Fraenkla. W latach 1835-1836 był w Berlinie – studiował w Akademii Handlowej, a umiejętności muzyczne rozwijał pod kierunkiem Karla Friedricha Girschnera i Karla Friedricha Rungenhagena. Po powrocie do kraju został nauczycielem muzyki, m.in. w Wilnie, Homlu i Białymstoku. Potem wrócił na 3 lata do kantoru Fraenkla, w 1845 roku otrzymał posadę w Zarządzie Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej, a w latach 1857-1861 – w Dyrekcji Dróg i Mostów.

Jednak prawdziwą pasją Kolberga było wszystko, co wiązało się z muzyką i muzykologią. Przyszłość wiązał z karierą kompozytorską, jednak jego debiut w 1836 r. przeszedł bez echa. Pod koniec lat 30. zainteresował się folklorem. Od 1838 roku, podczas wypraw w gronie przyjaciół – literatów, malarzy, muzyków, m.in. Józefa Konopki, Emila Jenikego, Teofila Lenartowicza, Ignacego Marcelego Komorowskiego, Cypriana Norwida, Wojciecha Gersona, notował pieśni i melodie ludowe w okolicach Warszawy.

Okolo roku 1840 miał już ich ponad 600. Jako kompozytor wykorzystywał motywy ludowe w swoich utworach, m.in. w mazurkach i kujawiakach. W roku 1842 opublikował *Pieśni ludu polskiego*, w wersji nieautentycznej, bez pieśni obscenicznych, przesądów i zabobonów. Zbiór ten spotkał się z krytyką za naruszenie prostoty melodii, niewłaściwe opracowanie harmoniczne i wprowadzanie przygrywek.

W 1846 roku zamieścił w „*Dzwonie Literackim*” teksty w wersji litewskiej i polskiej. Porównując, wykazał w nich m.in. wpływy skandynawskie, germańskie i łotewskie. W tym samym roku wydał także, zamieszczone w tym piśmie, *Pieśni czeskie i słowackie*. Do wszystkich opracował akompaniament fortepianowy.

W latach 50. XIX wieku odniósł sukces w zakresie muzyki – w 1853 roku odbyły się, w wykonaniu amatorów, premiery dwóch obrazów z życia ludu: *Króla pasterzy* i *Scen w karczmie*. *Król pasterzy* doczekał się także wystawienia siedmiu przedstawień w Teatrze Wielkim w 1859 roku. Jednocześnie współpracował z warszawskimi

czasopismami – pisał artykuły o tematyce ludowej, jak również z zakresu historii muzyki do „*Biblioteki Warszawskiej*”, „*Tygodnika Ilustrowanego*”, „*Kłosów*”.

Przełomową pozycją były wydawane w zeszytach (1-12), od 1857 roku, *Pieśni ludu polskiego* – obszerny materiał melodyczny, obejmujący 910 zapisów melodii i autentycznych tekstów ludowych, z charakterystycznym słownictwem gwarowym.

Jednocześnie główną dziedziną jego działalności była etnografia. Jako pierwszy zebrał i usystematyzował według regionów rodzimą kulturę ludową w dziele zatytułowanym *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce*. W latach 1857-1890 ukazały się 33 tomy *Ludu*... Niedługo po śmierci wydano jeszcze 3 tomy z jego spuścizny.

Od 1859 do 1868 był współredaktorem *Encyklopedii powszechnej* Samuela Orgelbrandta, dla której opracował ok. 150 haseł. Dzięki wsparciu finansowemu Witolda Zglenickiego, przekazanemu za pośrednictwem Kasy Mianowskiego, opublikował pięciotomową pracę pt. *Mazowsze*.

Sytuacja polityczna w Królestwie Polskim oraz obietnica subwencji ze strony Krakowskiego Towarzystwa Naukowego skłoniły go do opuszczenia na zawsze Warszawy w 1871 roku. Zamieszkał pod Krakowem, najpierw w Mogilanach, u przyjaciela, towarzysza pierwszych wędrówek, Józefa Konopki, a następnie w Modlnicy, w dworze Juliana, brata Józefa, gdzie spędził 13 lat. Bliskość Krakowa, związek z jego środowiskiem naukowym, ówczesne warunki polityczne w Galicji, stwarzały znacznie lepsze możliwości pracy niż te, na które pozwalała sytuacja w zaborze rosyjskim.

Był członkiem m.in. Akademii Umiejętności (od 1875 r.) i Towarzystwa Tatrzańskiego w Krakowie (od 1877 r.). W latach 1871-1872 opublikował w „*Gazecie Polskiej*” plan z podróży po południowej Europie *Obrazy Słowiańszczyzny południowej*. Ponadto był autorem *Obrazów etnograficznych* (1882-1891) oraz współorganizatorem wielkiej wystawy etnograficznej w Kołomyi, która odbyła się w 1880 roku i rozstawiła Karpaty Wschodnie. Szczególną rangę nadał jej fakt, że przybył na nią sam cesarz Austro-Węgier Franciszek Józef.

Jesienią 1884 roku opuścił Modlnicę i przeniósł się do Krakowa. Mieszkał i pracował w skromnych warunkach. Świadomy upływu czasu, wydawał pospiesznie kolejne tomy swojego dzieła. W 1885 roku odbył ostatnią podróż badawczą w Sanockie i Przemyskie.

31 maja 1889 roku Kolberg obchodził jubileusz 50-lecia pracy, zorganizowany przez krakowskie środowisko naukowe i artystyczne. Z okazji jubileuszu otrzymał w 1889 członkostwo honorowe Towarzystwa Miłośników Przyrody, Antropologii i Etnografii w Moskwie oraz członkostwo Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego i Warszawskiego Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia”.

W lipcu tego samego roku zamieszkał w domu przyjaciela, a później wykonawcy testamentu, Izzydora Kopernickiego, który po śmierci Kolberga wydał II część Chełmskiego oraz Przemyskie.

Oskar Kolberg stworzył podstawę folklorystyki i etnografii w Polsce. W jego rodzinnej Przysusze znajduje się muzeum jego imienia poświęcone kulturze Polski i powiatu przysuskiego.

Twórczość

Ważniejsze kompozycje:

Na fortepian: *Valse, Dwa mazury, Mazur, Six polonoises, Kujawiak według znanego tematu, Kujawiaki w stylu gminnym, Six contredanses, Fantaisie sur un thème polonais, Kujawiaki, Deux valse, Mazourkas et autres danses, Deux études, Trois études, Dwa mazury, Sześć kujawiaków, Grande marche, Polka, Grande valse brillante, Mazur, Nasze siola, Mazur, Polka, Mazourkas et autres danses polonaises, Mazurka d'après un thème populaire*

Pieśni na chór: *Psalm LXXXV* na chór mieszany i fortepian lub organy, *Do smutnego przyjaciela* na 4-głosowy chór męski, słowa Stefan Witwicki

Pieśni na głos z fortepianem: *Talizman*, autor tekstu nieznanym, *Pod twym okienkiem*, słowa Julian Heppen, *Młodo zaswatana*, słowa Józef Bohdan Zaleski, *Rojenia wiosenne*, słowa Józef Bohdan Zaleski, *Śpiew poety*, słowa Józef Bohdan Zaleski, *Do dziewczyny*, słowa Gustaw Zieliński, *Ułan polski*, słowa Edmund Wasilewski, *Gdy na górach świta dzionek*, słowa Józef Bohdan Zaleski, *Dumny Kochanek*, słowa Konstanty Zakrzewski, *Krakowiak*, autor tekstu nieznanym, *Dumka*, słowa Teofil Lenartowicz, *Co mi tam*, słowa Józef Bohdan Zaleski, *Jaskółka*, słowa Seweryna Duchińska-Pruszkowa, *Kochanka do gwiazdy*, słowa Stefan Witwicki, *On zginął*, słowa Julian Heppen, *Przyczyna*, słowa Stefan Witwicki, *Westchnienie za rodzinną chatką*, słowa Józef Bohdan Zaleski, *Wiosna*, słowa Stefan Witwicki, *Wyjazd*, słowa Stefan Witwicki, *Zakochana*, słowa Józef Bohdan Zaleski, *Piszczalczko jedyna*, autor tekstu nieznanym, *Kukułeczko moja siwa*, autor tekstu nieznanym

Sceniczne: *Król pasterzy*, opera sielska w 1 akcie, libretto Teofil Lenartowicz, *Scena w karczmie czyli Powrót Janka*, obrazek wiejski ze śpiewami, libretto według *Janek spod Ojcowa* Jana Kantego Gregorowicza, *Pielgrzymka do Częstochowy*, libretto kompozytor według Seweryny Duchińskiej-Pruszkowej [nieukończony]

Dzieła wszystkie Oskara Kolberga:

Lud i Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce: T. 1. Pieśni ludu polskiego (1961/1857), T. 2. Sandomierskie (1962/1865), T. 3. Kujawy I (1962/1867), T. 4. Kujawy II (1962/1867), T. 5. Krakowskie I (1962/1871), T. 6. Krakowskie II (1963/1873), T. 7. Krakowskie III (1963/1874), T. 8. Krakowskie IV (1962/1875), T. 9. Wielkie Księstwo Poznańskie I (centralne) (1963/1875), T. 10. Wielkie Księstwo Poznańskie II (południowo-zachodnie) (1963/1876), T. 11. Wielkie Księstwo Poznańskie III (północne) (1963/1877), T. 12. Wielkie Księstwo Poznańskie IV (całe) (1963/1879), T. 13. Wielkie Księstwo Poznańskie V (1963/1880), T. 14. Wielkie Księstwo Poznańskie VI (1962/1881), T. 15. Wielkie Księstwo Poznańskie VII (1962/1882), T. 16. Lubelskie I (1962/1883), T. 17. Lubelskie II (1962/1884), T. 18. Kieleckie I (1963/1885), T. 19. Kieleckie II (1963/1886), T. 20. Radomskie I (1964/1887), T. 21. Radomskie II (1964/1888), T. 22. Łęczyckie (1964/1889), T. 23. Kaliskie i Sieradzkie I (1964/1890), T. 24. Mazowsze I (Polne) (1963/1885), T. 25. Mazowsze II (Polne) (1963/1886), T. 26. Mazowsze III (Leśne) (1963/1887), T. 27. Mazowsze IV (Stare) (1964/1888), T. 28. Mazowsze V (Stare) (1964/1890), T. 29. Pokucie I (1962/1882), T. 30. Pokucie II (1963/1883), T. 31. Pokucie III (1963/1888), T. 32. Pokucie IV (1962/1889), T. 33. Chełmskie I (1964/1890), T. 34. Chełmskie II (1964), T. 35. Przemyskie (1964), T. 36. Wołyń (1964), T. 37-38.

Miscellanea (w przygotowaniu), T. 39. Pomorze (1965), T. 40. Mazury Pruskie (1966), T. 41. Mazowsze VI (Polne, Leśne) (1969), T. 42. Mazowsze VII (Stare, uzupełnienia) (1970), T. 43. Śląsk (1965), T. 44. Góry i Pogórze I (1968), T. 45. Góry i Pogórze II (1968), T. 46. Kaliskie i Sieradzkie II (1967), T. 47. Podole (1994), T. 48. Tarnowskie-Rzeszowskie (1967), T. 49. Sanockie-Krośnieńskie I (1974), T. 50. Sanockie-Krośnieńskie II (1972), T. 51. Sanockie-Krośnieńskie III (1973), T. 52. Białoruś-Polesie (1968), T. 53. Litwa (1966), T. 54. Ruś Karpacka I (1970), T. 55. Ruś Karpacka II (1971), T. 56. Ruś Czerwona I (1976), T. 57/1. Ruś Czerwona II/1 (1978), T. 57/2. Ruś Czerwona II/2 (1979), T. 58. Materiały do etnografii Słowian wschodnich (w przygotowaniu), T. 59/1. Materiały do etnografii Słowian zachodnich i południowych. Łużyce (1985), T. 59/2. Materiały do etnografii Słowian zachodnich i południowych. Czechy, Słowacja (2001), T. 59/3. Materiały do etnografii Słowian zachodnich i południowych. Słowiańszczyzna południowa (2001), T. 60. Przysłowia (1967), T. 61. Pisma muzyczne I (1975), T. 62. Pisma muzyczne II (1981), T. 63. Studia, rozprawy i artykuły etnograficzne (1971), T. 67/1. Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym I (1986), T. 67/2. Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym II (1989), T. 70. Pieśni ludu polskiego. Suplement do T. 1 (2003), T. 71. Sandomierskie. Suplement do T. 2 (2001), T. 72. Kujawy. Suplement do T. 3-4 (w przygotowaniu), T. 73. Krakowskie. Suplement do T. 5-8 (2005), T. 74. Wielkie Księstwo Poznańskie. Suplement do T. 9-15 (w przygotowaniu), T. 75. Lubelskie. Suplement do T. 16-17 (1998), T. 76. Kieleckie. Suplement do T. 18-19 (w przygotowaniu), T. 77. Radomskie. Suplement do T. 20-21 (2005), T. 78. Łęczyckie. Suplement do T. 22 (w przygotowaniu), T. 79. Kaliskie. Suplement do T. 23 (w przygotowaniu), T. 80. Mazowsze. Suplement do T. 24-28 (w przygotowaniu), T. 81. Pokucie. Suplement do T. 29-32 (w przygotowaniu), T. 82. Chełmskie. Suplement do T. 33-34 (2004), T. 83. Przemyskie. Suplement do T. 35 (w przygotowaniu), T. 84. Wołyń. Suplement do T. 36 (2002).